

СТРУКТУРИЗАЦІЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА» ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ЇЇ ВИЗНАЧЕННЯ

Розглянуто еволюцію підходів до трактування сутності поняття економічної безпеки підприємства. Проведено структуризацію його сутнісного наповнення та узагальнено основні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства з метою більш повного уявлення його внутрішньої будови.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, еволюції поняття, підходи до визначення економічної безпеки підприємства.

ТКАЧУК Н.

Zhytomyr State Technological University

STRUCTURING OF THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY AND SYSTEMIZATION OF APPROACHES TO ITS DETERMINATION

Crisis commonly found in the present stage of development of the country economy requires immediate activating all possible mechanisms of its overcoming with the goal of providing strategic development entities. A harmonious blend of financial, material, human, informational, technological, environmental and other resources will provide economic security of an enterprise due to stable functioning and dynamic development. The aim of the study is to establish the stages of the evolution of the concept of economic security of an enterprise, determine its essential content and conduct systematization of approaches to definition with the generalization and allocation of characteristics of each. Examining the concept of economic security of an enterprise it can be noted that it is still in a state of evolution, so to delineate the boundaries of this concept is quite difficult. However, we emphasize that economic security reflect a continuous process whereby the company obtains a certain level of economic security, or on the contrary, will find itself in distress. The end result entirely depends on the ability to withstand threats and to coordinate the interests of the enterprise with other entities and resources of a business entity in hand. The author identifies fifteen approaches to definition of essence of concept of economic safety of enterprise by outstanding scientists of our time, among them approaches focused on the protection of the interests of the company; the state of development of the economic system and the state that determines the extent of undesirable changes (limits of adaptability) are selected by the author for the first time. Further studies through the given lens we consider the allocation of impact factors, tools of economic safety maintenance of the enterprise.

Key words: economic security, evolution of the concept of economic security of the enterprise, approaches to determining the economic security of the enterprise.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується фінансовою та політичною кризами, економічним занепадом та глибоким спадом виробництва. Сукупність цих факторів призвела до ситуації, за якої більшість вітчизняних підприємств знаходяться в критичному стані або на межі банкрутства. Вихід їх із кризового стану передбачає, у першу чергу, розробку дієвого економічного механізму ефективного використання фінансових, матеріальних, трудових, інформаційних, техніко-технологічних, екологічних та інших ресурсів. З точки зору стратегічного розвитку саме гармонійне поєднання таких ресурсів дасть можливість забезпечити стабільне функціонування та динамічний розвиток підприємства. Сукупність вище перелічених ресурсів у оптимальному їх поєднанні представляють собою економічну безпеку підприємства. Саме тому, розуміння внутрішньої будови та систематизація підходів до визначення економічної безпеки підприємств є надзвичайно актуальними за умов сьогодення, адже краще розуміння сутності даного поняття допоможе розробити дієвий механізм її забезпечення.

Метою дослідження є встановлення етапів еволюції поняття економічна безпека підприємства, визначення його сутнісного наповнення та проведення систематизації підходів до визначення, з їх узагальненням та виділенням характерних рис кожного.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням теоретичних та практичних засад забезпечення економічної безпеки підприємства займається ряд вчених-економістів таких, як Козаченко Г.В., Кузенко Т.Б., Ляшенко О.М., Мороз О.В., Ортинський В.Л., Пономарьов В.П., Шликов В., Ярочкін В. та ін. Проте на сьогодні відсутній єдиний погляд до визначення поняття економічної безпеки суб'єктів господарювання та сутнісного його наповнення, що й підтверджує актуальність теми дослідження.

Викладення основного матеріалу дослідження. Формування підходів до розуміння економічної безпеки підприємств, обумовлені рядом історичних передумов, а саме: розвитком ринкової економіки та набуттям Україною незалежності. Перше визначення сутності поняття економічної безпеки підприємства, що сформувалося на терені вітчизняної науки у 90-і рр. ХХ ст. стосувалося лише забезпечення його комерційної гасмниці [1; 4; 7; 8; 13; 22]. Даний підхід з'явився на терені економічних перетворень та зламів епох. У 90-х рр. відбулася зміна державного устрою, розвиток форм власності та видів підприємницької діяльності, вихід підприємств на відкритий ринок, розвиток конкуренції тощо. На підприємствах гостро

постало питання захисту від конкурентів внутрішньої інформації, яка стосувалася впровадження нових технологій, зниження витрат, виробництва конкурентоспроможної продукції та інших методів забезпечення інших конкурентних переваг, які в кінцевому підсумку призведуть до збільшення прибутку і вважаються його інтелектуальною власністю. Таким чином, економічна безпека на початковій стадії розвитку даного поняття ототожнювалася з інформаційною безпекою [2; 3; 5; 6].

Так як економічна безпека прирівнювалася до захисту інформації, то її забезпечення визначалося рівнем безпеки «самої слабкої ланки» – персоналу підприємства. В той час превалювала дворівнева система захисту інформації. Збереження комерційної таємниці службою безпеки підприємства відносилось до першого рівня її захисту. До другого – створення колективних настанов за допомогою засобів організаційної культури щодо формування атмосфери «пильності та відповідальності». Кураторами створення та підтримки відповідного психологічного клімату назначалися лідери середньої ланки, які мали авторитет у підлеглих у взаємодії із неформальними лідерами трудового колективу. Ставлення до захисту економічної безпеки підприємства як до збереження його інформації та комерційної таємниці є досить вузьким та однобоким, адже існує ще низка внутрішніх та зовнішніх факторів, задіяних у її забезпеченні.

Перехід до ринкових умов господарювання наприкінці ХХ ст. призвів до втрати державою інвестиційної функції, згідно з якою вона виступала головним замовником і споживачем продукції народногосподарства. Така ситуація змусила господарюючих суб'єктів під іншим кутом розглядати питання економічної безпеки. Таким чином, на зміну першому підходу прийшов наступний, який передбачав те, що економічна безпека підприємства знаходиться під безперервним впливом зовнішнього середовища, яке за умов ринкової економіки є досить мінливим, динамічним та невизначеним. Економічну безпеку почали розглядати як стан, що обумовлений впливом зовнішнього середовища підприємства.

За такого підходу під сутністю «економічної безпеки» розуміли такий стан суб'єкта господарювання, який забезпечує йому здатність протистояти несприятливим зовнішнім впливам. Таким чином, економічною безпекою вважали спроможність господарюючого суб'єкта забезпечити стабільність свого існування та розвиток за різних, навіть несприятливих, умов зовнішнього середовища, незалежно від характеру впливу даного середовища на діяльність підприємства, а також масштабу і характеру внутрішніх змін [10, с. 35; 26, с. 33].

В рамках впливу на діяльність суб'єкта господарювання зовнішніх факторів розглядає економічну безпеку В. Тамбовцев [24], характеризує її певним набором внутрішніх параметрів життєздатності підприємства. Зміна комбінації даних параметрів визначає ступінь «небажаності змін» зовнішнього середовища. Проте, у процесі господарювання майже неможливо спрогнозувати ймовірність настання небажаних змін, які крім того потрібно ретельно дослідити та чітко окреслити.

В межах вище зазначеного підходу окремо виділяють ресурсно-функціональний, сутність якого полягає в тому, що економічна безпека розглядається як стан найефективнішого використання ресурсів, внутрішнього потенціалу суб'єкта господарювання, який дає можливість протистояти зовнішньому впливу на підприємство, забезпечуючи при цьому стабільне господарювання та розвиток. Згідно з даним підходом виділяють сім функціональних складових забезпечення економічної безпеки: інтелектуально-кадрову, фінансову, техніко-технологічну, політико-правову, екологічну, інформаційну і силову [10, с. 38-39].

До основних переваг ресурсно-функціонального підходу можна віднести його комплексність, яка передбачає дослідження факторів впливу та процесів її досягнення, встановлення індикаторів рівня забезпечення функціональної складової економічної безпеки тощо. Поряд із тим, дана перевага може розглядатися і як основний недолік цього підходу через широту охоплення основних складових його визначення. Адже, економічна безпека підприємства визначається і з точки зору пристосування до мінливих умов зовнішнього середовища, і в якості забезпеченості ресурсами та управління ними. При такому багатогранному визначенні втрачається сенс самої безпеки, і, вона набуває рис ефективності діяльності підприємства.

Виділяють також вузькофункціональні підходи, які розглядають окремі аспекти економічної безпеки. Економічну безпеку підприємства з точки зору фінансової безпеки розглядають І.А. Бланк, Р.С. Папехін, Ю.Г. Кім, Т.Б. Кузенко, В.В. Прохорова, Н.В. Сабліна, К.С. Горячева та ін.

На сьогоднішній день широкого розвитку набули підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємств залежно від сфери діяльності (кредитно-фінансових установ, страхових компаній, підприємств АПК та переробної сфери тощо), форм власності та розмірів (акціонерних товариств, підприємства малого, середнього та великого бізнесу тощо).

Безперечно виділення вузько функціональних напрямків є необхідним, адже вони дають змогу більш детально зрозуміти сутність економічної безпеки певного виду діяльності та чітко окреслити механізм її забезпечення. Єдиним недоліком таких напрямків є неузгодженість авторів щодо визначення сутності економічної безпеки, тому виникає велика розбіжність між засобами її забезпечення для різних видів діяльності.

На основі дослідження сучасних підходів до поняття «економічна безпека підприємства» автором запропоновано поглибити отримані дані та провести критичний аналіз даного поняття шляхом розкладу його на складові компоненти (частини), табл. 1.

Порівняння визначень економічна безпека підприємства сучасними вченими економістами

	Сутність поняття безпека					Об'єкт впливу		Отримана властивість	Кінцева мета (результат)			
	Властивість підприємства	Нааявність конкурентних переваг	Ефективного використання ресурсів	Стан			Внутрішні та зовнішні загрози		Інтереси інших суб'єктів господарювання	Здатність усувати загрози	Виживання або пристосування	Стабільне функціонування
				Захищеності (гармонізації)								
				Діяльності підприємства	Потенціалу підприємства	Інтересів підприємства						
Козаченко Г.В., Пономарьов В.П. [16, с. 126]						+	+					
Оргинський В.Л. [16, с. 126]						+	+					+
Олейников Є. [21, с. 138]			+				+				+	
Забродський В. [10, с. 35]	+						+			+		+
Шликов В. [26, с. 33]						+	+					
Мінаєв Г. [19, с. 359]						+	+					
Соколенко Т. [23]					+							
Кузенко Т.Б. [15, с. 12]			+				+			+		+
Варналій З.С. [16, с. 126; 127]			+				+				+	
Ковальов Д., Сухорукова Т. [12, с. 48]				+			+		+			
Кракос Ю.Б., Серик Н.І. [14, с. 7]				+			+					
Шкарлет С.М. [25, с. 42]			+				+					+
Капустін Н.Н. [11, с. 46]	+						+			+		+
Ляшенко О.М. [17, с. 98]			+				+			+		+
Дикань В.Л. [9, с. 72]			+	+			+				+	+
Ярочкін В. [27, с. 6]						+						
Ярочкін В. [28, с. 154]							+					

Провівши ґрунтовний аналіз визначень, представлених у табл. 1. ми дійшли висновків, що позиції науковців щодо трактування поняття «економічна безпека підприємства» відрізняються змістовністю та широтою наповнення. Деякі визначення надмірно перевантажені інформацією, інші – навпаки, відзначаються її неповнотою. Проте, у визначенні кожного автора можна побачити та умовно виділити наступну структуру: спочатку з'ясовується сутність поняття економічна безпека підприємства, потім визначаються об'єкти впливу, далі описується якість яку набуває підприємство в процесі боротьби із об'єктами впливу, і, в кінці визначається мета або результат, який отримує суб'єкт господарювання.

Дослідивши сукупність поглядів на сутність економічної безпеки підприємства автором здійснено виділення та узагальнення сучасних підходів до визначення даного поняття.

Спочатку розглянемо існуючі наразі підходи до визначення економічної безпеки підприємств вчених-економістів сучасності. Так, Мороз О.В. виділяє наступні: орієнтований на захист інформації; конкурентний, ресурсно-функціональний, орієнтований на захист від загроз, орієнтований на відповідну сукупність умов та чинників, орієнтований на виробничо-економічну систему, орієнтований на розкриття властивостей підприємства як системи, організаційний, діагностичний та комплексний [20, с. 21-24].

Ляшенко О.М. більш укрупнено відноситься к підходам до визначення поняття економічна безпека підприємства, виділяючи такі: захисний, ресурсно-функціональний, стійкісний, гармонізаційний

[18, с. 65-66]. Групування підходів Ляшенко О.М. проводить з урахуванням «...постулатів теорії розвитку, у рамках якої безпека розглядається з двох позицій – як форма розвитку суб'єкта та як форма пристосування суб'єкта загрозам». До концепції розвитку автор відносить ресурсно-функціональний гармонізаційний та конкурентний підходи. Захисна концепція поєднує захисний та стійкісний підходи. В цілому, ми погоджуємося із поглядом Ляшенко О.М., адже підприємство – це відкрита система, яка може перебувати на різних етапах життєвого циклу та йому притаманний певний тип економічного розвитку проте, вважаємо доцільним розширити межі підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства», з огляду на велику кількість дефініцій.

З огляду на власні дослідження у даній площині проведемо узагальнення виділених концепцій та підходів до тлумачення даного поняття. Представимо підходи та їх змістовне наповнення.

1. Орієнтований на захищеність діяльності підприємства від загроз та негативних впливів також характеризує здатність підприємства до швидкого усунення загроз, тобто можливість адаптуватися до нових умов.

2. Орієнтований на захищеність науково-технічного, виробничого, фінансово-економічного та кадрового потенціалу від негативної дії зовнішніх факторів, відмічає здатність підприємства до відтворення.

3. Орієнтований на захищеність життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

4. Орієнтований на захист інформації, тобто забезпечення умов (органів, засобів, методів) для зберігання та захисту комерційної та інших таємниць.

5. Ситуаційний, тобто орієнтований на сукупність умов і чинників (факторів), які забезпечують незалежність підприємства, його стабільність та стійкість, та визначає здатність до постійного оновлення і самовдосконалення.

6. Виробничо-економічний, акцентує увагу на стан виробничої системи, при якому функціонують механізми запобігання або зменшення впливу загроз стабільності функціонуванню та розвитку підприємства.

7. Стійкісний, характеризує підприємство як систему, яка самоорганізується й саморозвивається, та визначає стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз.

8. Стан розвитку системи, який забезпечує розвиток системи і ефективне використання шансів та усунення зовнішніх загроз.

9. Конкурентний, передбачає наявність у підприємства конкурентних переваг або систему мір що забезпечує конкурентну стійкість та економічну стабільність підприємства.

10. Ресурсно-функціональний, визначає стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для усунення загроз та забезпечення стабільного функціонування підприємства.

11. Гармонізаційний, характеризує міру гармонізації в часі і просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, що діють поза межами підприємства.

12. Комплексний підхід розглядає економічну безпеку підприємства як системний стан, заходи для підтримки якого сприяють підвищенню захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності; та наявність конкурентних переваг, обумовлених відповідністю матеріальних, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства його стратегічним цілям і завданням.

13. Організаційний підхід, характеризує такий стан справ на підприємстві, що визначається керівництвом і власниками як задовільний (прийнятний, бажаний, цільовий) і може підтримуватися протягом визначеного часу.

14. Міра економічної свободи підприємства, під якою розуміють бажаний стан, що досягається в результаті здійснення керованого процесу її забезпечення, перебіг котрого передбачає протистояння загрозам шляхом взаємоузгодження інтересів, носіями яких є представники як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства, та використання необхідних для цього ресурсів.

15. Стан, що визначає межі небажаних змін (межі адаптивності), тобто це такий стан підприємства, при якому ймовірність небажаної зміни якихось якостей, параметрів належного йому майна і впливу на нього зовнішнього середовища невелика (менше певної межі)

Таким чином, автором виділено п'ятнадцять підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства», з яких такі підходи, як орієнтовані на захищеність інтересів підприємства; стан розвитку економічної системи та стан, що визначає межі небажаних змін (межі адаптованості), виокремлені автором особисто.

Автор цілком погоджується із думкою Ляшенко О.М., який апофеозом розвитку вчень у площині економічної безпеки підприємства вбачають її як «...міру економічної свободи», а стрижнем такого розуміння є «...взаємоузгодження інтересів, носіями яких є представники як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства. Зважаючи на те, що кількість інтересів, які мають підлягати

узгодженню, є достатньо великою, а власне, узгодження – не одномоментним актом, а, як правило, складною і тривалою подією, все це робить економічну безпеку достатньо складним поняттям, яке характеризує певний процес, результативність здійснення якого може бути охарактеризована повною або неповною мірою». З огляду на точку зору Ляшенко О.М. та власні дослідження у даній площині, проведемо узагальнення виділених концепцій та підходів до тлумачення поняття «економічна безпека підприємства» у табл. 2.

Таблиця 2

Узагальнення концепцій та підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

ЗАХИСНА КОНЦЕПЦІЯ							КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ						
Захищеність діяльності від загроз	Захищеність потенціалу	Захищеність інтересів	Захищеність інформації	Виробничо-економічний	Стійкісний	Організаційний	Визначає межі небажаних змін	Конкурентний	Міра економічної свободи	Гармонізаційний	Ситуаційний	Ресурсно-функціональний	Розвиток економічної системи
ПІДХІД, ЩО ПОЄДНУЄ ВЛАСТИВОСТІ ДВОХ КОНЦЕПЦІЙ													
Комплексний													
Суть даного підходу													
Захисна концепція: розгляд з позиції складових потенціалу: фінансового, матеріального, кадрового, інвестиційного тощо.													
Концепція розвитку: разом із захистом від загроз розглядається ряд аспектів з їх запобігання													

Поділяючи точку зору Ляшенко О.М., який приділяє окрему увагу наявності взаємозв'язку та взаємозалежності між розвитком підприємства та його економічною безпекою зауважимо, що розвиток та економічна безпека дійсно є важливими характеристиками підприємства як відкритої системи. Проте, в той же час відмітимо, економічна безпека за своєю природою, відіграючи захисну (охоронну функцію), може негативним чином впливати на розвиток підприємства, істотно гальмуючи його темпи. «... така неоднозначність посилюється під час вивчення особливостей поведінки підприємств, що працюють на різних конкурентних та галузевих ринках».

Висновки. Підсумовуючи вище викладене зауважимо, що поняття економічна безпека підприємства знаходиться ще й досі у стані еволюції, тому окреслити межі даного поняття досить складно. Проте підкреслимо, що економічна безпека характеризує безперервний процес, в результаті якого підприємство отримує певний рівень економічної безпеки, або ж навпаки, буде знаходитися у стані небезпеки. Кінцевий результат цілком залежить від можливостей протистояти загрозам та узгоджувати інтереси підприємства з іншими суб'єктами господарювання, а також від наявних ресурсів суб'єкта господарювання.

В процесі дослідження підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» автором виділено п'ятнадцять підходів, з яких підходи, орієнтовані на захищеність інтересів підприємства, стан розвитку економічної системи та стан, що визначає межі небажаних змін (межі адаптованості), – виділено автором вперше. Подальшими дослідженнями у даній площині вважаємо виділення факторів впливу, інструментів забезпечення економічної безпеки підприємства.

Література

1. Азов Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия, практика / Г.Л. Азов. – М., 1996. – 208 с.
2. Барсуков В.С. Обеспечение информационной безопасности / Барсуков В.С. – М., 1996. – 271 с.
3. Батурич Ю.М. Компьютерная преступность и компьютерная безопасность / Ю.М. Батурич, А.М. Жоздишевский. – М., 1991. – 297 с.
4. Белов В. Правовая охрана конфиденциальной коммерческой тайны / В. Белов, А. Полянский // Право и экономика. – 1993. – № 13-14. – С. 12-21.
5. Василевский И.В. Найти и обезвредить. Техника защиты информации / И.В. Василевский // Система безопасности. – 1995. – № 6. – С. 11-15.
6. Василец В.И. Методические основы обеспечения конфиденциальности производственной и коммерческой деятельности акционерного общества / В.И. Василец, В.Н. Голованов // Вопросы защиты информации. – 1994. – № 1. – С. 5-11.

7. Гавриш В.А. Практическое пособие по защите коммерческой тайны / В.А. Гавриш. – Симферополь, 1994. – 153 с.
8. Деружинский В.А. Основы коммерческой тайны: Практическое пособие для предпринимателя / В.А. Деружинский, В.В. Деружинский. – Минск, 1994. – 214 с.
9. Дикань В.Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутства підприємства / В.Л. Дикань, І.Л. Назаренко. – Харків : УкрДАЗТ, 2010. – 142 с.
10. Забродский В. Теоретические основы оценки экономической безопасности отрасли и фирмы / В. Забродский, Н. Капустин // Бизнес-информ. – 1999. – № 15–16. – С. 35–37.
11. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин // Бизнес-Информ. – 1999. – № 11–12. – С. 45–47.
12. Ковалев Д. Экономическая безопасность / Д. Ковалев, Т. Сухорукова // Экономика Украины. – 1998. – № 10. – С. 48–51.
13. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія./ Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
14. Кракос Ю.Б. Подход к оценке уровня финансовой составляющей экономической безопасности предприятия / Ю. Б. Кракос, Н. И. Серик // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 12. – С. 7.
15. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / Т.Б. Кузенко ; Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2004. – 18 с.
16. Кузенкова Ю.О. Поняття економічної безпеки підприємства та актуальність її забезпечення в енергетиці / Ю.О. Кузенкова, Т.Б. Надтока // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції "Економіка і маркетинг в умовах всесвітньої інтеграції: проблеми, досвід, передова думка". – Донецьк : ДРУК – ІНФО, 2011. – С. 125–128.
17. Ляшенко О.М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : монографія / Л.О. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
18. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія / О.М. Ляшенко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2011. – 400 с.
19. Минаев Г.А. Безопасность организации : учеб. пособие / Г.А. Минаев. – М. : Логос, 2008. – 368 с.
20. Мороз О.В. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства : монографія / О.В. Мороз, Н.П. Карачина, А.А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2011. – 241 с.
21. Основы экономической безопасности. (Государство, регион, предприятие, личность) / под ред. Е.А. Олейникова. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «ИнтелСинтез», 1997. – 288 с.
22. Ракитянский Н. Защита коммерческой тайны / Н. Ракитянский // Журнал для акционеров. – 1992. – № 3. – С. 37–39.
23. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємництва в умовах транзитивної економіки [Електронний ресурс] / Т.М. Соколенко // П'ята Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Науковий потенціал України 2009». – Режим доступу : <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolentmekonomichna-bezpeka-pidpriemstva-vumovah-tranzitivnoyi-ekonomiki>
24. Тамбовцев В.Л. Объекты безопасности России / В.Л. Тамбовцев // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С.45–54.
25. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект : монографія / Шкарлет С.М. – К. : Книжкове вид-во НАУ, 2007. – 436 с.
26. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. – СПб, 1999. – 138 с.
27. Ярочкин В.И. Информационная безопасность / В.И. Ярочкин. – М. : Академический проект, 2003. – 640 с.
28. Ярочкин В. Система безопасности фирмы / В. Ярочкин. – М. : Ось-89, 2003. – 352 с.

References

1. Azoyev, G.L. (1996), Konkurentsia: analiz. strategiya. praktika, M., 208 p.
2. Barsukov, V.S. (1996), Obespecheniye informatsionnoy bezopasnosti, M., 271 p.
3. Baturin, Yu.M., Zhodzishvskiy, A.M. (1991), Kompyuternaya prestupnost i kompyuternaya bezopasnost, M., 297 p.
4. Belov, V., Polyanskiy, A. (1993), «Pravovaya okhrana konfidentsialnoy kommercheskoy tayny», Pravo i ekonomika, Vol. 13-14, pp. 12-21, Vol. 15-16, pp. 8-27.
5. Vasilevskiy, I.V. (1995), «Nayti i obezredit. Tekhnika zashchity informatsii», Sistema bezopasnosti, Vol. 6, pp. 11-15.
6. Vasilets, V.I., Golovanov, V.N. (1994), «Metodicheskiye osnovy obespecheniya konfidentsialnosti proizvodstvennoy i kommercheskoy deyatel'nosti aktsionernogo obshchestva», Voprosy zashchity informatsii, Vol. 1. – pp. 5-11.
7. Gavrish, V.A. (1994), Prakticheskoye posobiye po zashchite kommercheskoy tayny, Simferopol, 153 p.
8. Deruzhinskiy, V.A., Deruzhinskiy, V.V. (1994), Osnovy kommercheskoy tayny: Prakticheskoye posobiye dlya predprinimatel'ya, Minsk, 214 p.
9. Dykan', V.L., Nazarenko, I.L. (2010), Kompleksna metodyka vyznachennya rivnya ekonomichnoyi bezpeky, otsinky ryzykiv ta ymovirnosti bankrutstva pidpriyemstva, UkrDAZT, Kharkiv, 142 p.
10. Zabrodskiy, V., Kapustin, N. (1999), «Teoreticheskiye osnovy otsenki ekonomicheskoy bezopasnosti otrasli i firmy», Biznes-inform, Vol. 15–16., pp. 35–37.

11. Kapustin, N. (1999), «*Ekonomicheskaya bezopasnost otrasli i firmy*», *Biznes-Inform*, Vol. 11-12, pp.45-47.
12. Kovalev, D., Sukhorukova, T. (1998), «*Ekonomicheskaya bezopasnost*», *Ekonomika Ukrainy*, Vol. 10, pp. 48-51.
13. Kozachenko, H.V., Ponomar'ov, V.P., Lyashenko, O.M. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennya*, Monohrafiya, Libra, K., 280 p.
14. Krakos, Yu.B., Serik, N.I. (2006), «*Podkhod k otsenke urovnya finansovoy sostavlyayushchey ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya*», *Ekonomika. Finansi. Pravo*, Vol. 12, p. 7.
15. Kuzenko, T.B. (2004), *Planuvannya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva v umovakh rynkovoy ekonomiky*, Avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 08.06.01, Yevropeys'kyi un-t finansiv, informatsiynykh system, menedzhmentu i biznesu, K., 18 p.
16. Kuzenkova, Yu.O., Nadtoka, T.B. (2011), «*Ponyattya ekonomichnoyi bezpeky pidpryyemstva ta aktual'nist' yiyi zabezpechennya v enerhetytsi*», *Materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Ekonomika i marketynh v umovakh vsesvitn'oyi intehtatsiyi: problemy, dosvid, peredova dumka*», DRUK – INFO, Donetsk, pp. 125-128.
17. Lyashenko, O.M. (2003), *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: sutnist' ta mekhanizm zabezpechennya: Monohrafiya*, Libra, K., 280 p.
18. Lyashenko, O.M. (2011), *Kontseptualizatsiya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva, monohrafiya*, vyd-vo SNU im. V. Dalya, Luhans'k, 400 p.
19. Minayev, G.A. (2008), *Bezopasnost organizatsii: ucheb. posobiye*, Logos, M., 368 p.
20. Moroz, O.V., Karachyna, A.A. (2011), *Kontseptsiya ekonomichnoyi bezpeky suchasnoho pidpryyemstva, monohrafiya*, VNTU, Vinnytsya, 241 p.
21. Oleynikova, E.A. (1997), *Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti. (Gosudarstvo. region. predpriyatiye. lichnost)*, ZAO «*Biznes-shkola «IntelSintez»*», M., 288 p.
22. Rakityanskiy, N. (1992), «*Zashchita kommercheskoy tayny*», *Zhurnal dlya aktsionerov*, Vol. 3, pp. 37-39.
23. Sokolenko, T.M. (2009), «*Ekonomichna bezpeka pidpryyemnystva v umovakh tranzytyvnoyi ekonomiky*», P'yata Vseukrayins'ka naukovo-praktychna internet-konferentsiya «*Naukovyy potentsial Ukrainy 2009*», URL: <http://intkonf.org/kand-ped-n-sokolenko-tmekonomichna-bezpeka-pidpriemstva-vumovah-tranzitivnoyi-ekonomiki>
24. Tambovtsev, V.L. (1994), «*Obyekty bezopasnosti Rossii*», *Voprosy ekonomiki*, Vol. 12, pp. 45-54.
25. Shkarlet, S.M. (2007), *Ekonomichna bezpeka pidpryyemstva: innovatsiynny aspekt: monohrafiya*, Knyzhkove vyd-vo NAU, K., 436 p.
26. Shlykov, V.V. (1999), *Kompleksnoye obespecheniye ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya*, SPB, 138 p.
27. Yarochkin, V.I. (2003), *Informatsionnaya bezopasnost*, Akademicheskyy proyekt, M., 640 p.
28. Yarochkin, V. (2003), *Sistema bezopasnosti firmy*, Os-89, M., 352 p.

Рецензія/Peer review : 07.03.2018

Надрукована/Printed : 06.04.2018

Рецензент: д. е. н., доц. Валінкевич Н. В.